

“Ο ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ”

Η ιστορία μ' όλες της τις διαστάσεις αποδεικνύει πως μπορεί να συγκεράσει και να σμίξει γεγονότα, πρόσωπα και τόπους φανερώνοντας κάθε φορά μια διαφορετική οπτική γωνία στη θέαση του κόσμου! Εδώ, σ' αυτήν την εργασία καλείται ο Ελ. Βενιζέλος συμπορευτεί με το προσφυγικό ζήτημα και μάλιστα σε προσδιορισμένο τόπο, αυτόν της Λιβαδειάς στο ταξίδι της ιστορικής αναζήτησης.

Ο Βενιζέλος (Κορυφαίος Έλληνας Πολιτικός) αποτελεί έναν από τους στύλους του πολιτικού παρελθόντος της Ελλάδας διαδραματίζοντας καθοριστικό ρόλο για την μετέπειτα πορεία της. Αφού τελείωσε τις νομικές σπουδές του στην Αθήνα, γύρισε στην Κρήτη απ' όπου κατάγεται και ασχολήθηκε τόσο με το επάγγελμά του, όσο και με την πολιτική από το 1887. Ανήσυχο πνεύμα και ηγετική πολιτική φυσιογνωμία πήρε μέρος στην Κρητική Επανάσταση του 1896, στην Επανάσταση των Κρητών στο Ακρωτήριο, έγινε μέλος της Διοικούσας Επιτροπής του Στρατοπέδου εκεί και αντιπροσώπευσε την Επανάσταση στις διαπραγματεύσεις με τους Πρόξενους των Μεγάλων Δυνάμεων. Το 1899 ονομάστηκε Σύμβουλος της Ανώτερης Διεύθυνσης Δικαιοσύνης και αργότερα πρωτοστάτησε στην Επανάσταση του Θερίσου. Προκήρυξε την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, επειδή όμως η κίνηση αυτή αποκρούστηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις, το 1908 ο Βενιζέλος με ένοπλο συλλαλητήριο στα Χανιά κήρυξε την ανεξαρτησία της Κρήτης και έγινε πρωθυπουργός.

Η πολιτική του όμως πορεία δεν σταματάει εδώ, απλά μετατίθεται στην Αθήνα και διευρύνεται. Η πρώτη δημόσια εμφάνιση του Βενιζέλου ως ελλαδίτη πολιτικού έγινε στις 5 Σεπτέμβρη 1910 με μια ομιλία στην Πλατεία Συντάγματος. Το κόμμα του, που ιδρύθηκε στις 22 Αυγούστου 1910 ονομάστηκε “Το Κόμμα Των Φιλελευθέρων”. Θιράμβευσε στις 2 επόμενες εκλογές και υποστήριζε τον εκσυγχρονισμό του πολιτικού συστήματος με την εξισορρόπηση των συμφερόντων όλων των κοινωνικών στρωμάτων και αυτού του κρατικού μηχανισμού με σκοπό την αποτελεσματικότερη λειτουργία τους, την κοινωνική γαλήνη, την ελάφρυνση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων και στρατιωτικούς εξοπλισμούς για την πραγματοποίηση εθνικών διεκδικήσεων.

Από το 1910 (έως το 1922) ξεκινά μια περίοδος, κατά την οποία κάνει την εμφάνιση της μια νέα πολιτική αντίληψη που ονομάστηκε συνοπτικά “βενιζελισμός” και κύριος εκφραστής της ήταν ο Βενιζέλος. Αν και είναι δύσκολο να προσδιορίσουμε τον όρο αυτό γενικά, στον οικονομικό όμως τομέα φαίνεται ότι ο βενιζελισμός θεωρούσε το ελληνικό κράτος ως μοχλό έκφρασης και ανάπτυξης του ελληνισμού. Το ελληνικό κράτος δηλαδή έπρεπε να επιδιώξει την ενσωμάτωση του εκτός συνόρων ελληνισμού και με ενιαία εθνική και κρατική υπόσταση να διεκδικήσει τη θέση του στον τότε σύγχρονο κόσμο. Όλη αυτή η προσπάθεια βρήκε αρκετούς και ισχυρούς οπαδούς και είχε θεαματικά αποτελέσματα, καθώς οι προϋπολογισμοί του κράτους ήταν συνήθως πλεονασματικοί. Το 1911 τα έσοδα του προϋπολογισμού ήταν 240.000.000 και τα έξοδα 181.000.000 δρχ. παρά τις αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες. Το 1912 προσχώρησε στη συμμαχία των βαλκανικών κρατών κηρύσσοντας πόλεμο στην Τουρκία και στη Βουλγαρία. Οι Βαλκανικοί τελειώνουν με τις συνθήκες ειρήνης του Λονδίνου και του Βουκουρεστίου που χάρη στη διπλωματική δεξιοτεχνία του Βενιζέλου είχαν ως αποτέλεσμα τον εδαφικό διπλασιασμό της Ελλάδας.

Με την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου κλίμα έντασης επικρατεί στο εσωτερικό της χώρας, αφού ο μεν βασιλιάς Κωνσταντίνος τάσσεται υπέρ της ουδετερότητας της Ελλάδας, ενώ ο πρωθυπουργός Βενιζέλος υπέρ της συμμετοχής της στο πλευρό της Αντάντ. Η κατάσταση αυτή οδηγεί στον “Εθνικό Διχασμό” της χώρας και προκαλεί την παραίτηση της κυβέρνησης Βενιζέλου, δυο φορές το 1915. Τότε ο Βενιζέλος πηγαίνει στη Θεσσαλονίκη, σχηματίζει τριανδρία

(Βενιζέλος, Κουντουριώτης, Δαγκλής), ιδρύει το “Κόμμα της Θεσσαλονίκης” με προσχώρηση της Β. Ελλάδας και των νησιών του Αιγαίου και συγκροτεί το στρατό της “Εθνικής Άμυνας”, τον οποίο εντάσσει στο Μακεδονικό Μέτωπο στο πλευρό της Αντάντ. Ο Βενιζέλος κήρυξε έκπτωτο το βασιλιά, ο οποίος υπό την πίεση της Αντάντ εγκατέλειψε το θρόνο και τη χώρα. Οι Φιλελεύθεροι αναλαμβάνουν την διακυβέρνηση στην Αθήνα και οδηγούν την Ελλάδα στον πόλεμο στο πλευρό των Αγγλογάλλων. Ο “Εθνικός Διχασμός” φτάνει στο αποκορύφωμά του με την απόπειρα δολοφονίας εναντίον του το 1920. Ενός ανθρώπου που την ίδια χρονιά έκανε πραγματικότητα το όνειρο της Ελλάδας των 2 Ηπείρων και των 5 Θαλασσών με την Συνθήκη των Σεβρών. Όταν στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1920, που τις έκανε ο ίδιος, το Κόμμα του ηττήθηκε, έφυγε για την Γαλλία και επέστρεψε ο βασιλιάς Κωνσταντίνος.

Το 1922 αντιπροσώπευσε την Ελλάδα στην διάσκεψη της Λωζάνης και υπέγραψε την σχετική συνθήκη ειρήνης με την Τουρκία. Το 1924 και 1928 κερδίζει τις εκλογές. Στον εξωτερικό τομέα διευθετεί τις σχέσεις της Ελλάδας με την Ιταλία και την Γιουγκοσλαβία και συνάπτει το Σύμβολο Φιλίας, Ουδετερότητας και Διαιτησίας, το πρωτόκολλο για τον περιορισμό των ναυτικών εξοπλισμών και τη Σύμβαση εμπορίου, εγκατάστασης και ναυτιλίας με την Τουρκία. Το Μάιο του 1932 παραιτείται γιατί δεν μπορεί να επωμιστεί το βάρος της αναστολής της εξυπηρέτησης των χρεών της χώρας λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης που έφτασε και στην Ελλάδα. Στις εκλογές του 1932 και 1933 γνώρισε την ήττα. Ύστερα από ακόμη μια αποτυχημένη απόπειρα δολοφονίας του οργανώνεται ένα ανατρεπτικό κίνημα στο όνομα της δημοκρατίας αποτυχαίνει και ο ίδιος εκπατρίζεται. Έκτακτο στρατοδικείο τον καταδικάζει ερήμην σε θάνατο, ενώ ο ίδιος πέθανε εξόριστος στο Παρίσι το Μάρτιο του 1936.

Στο ιστορικό πλαίσιο που διαγράψαμε παραπάνω, ο Βενιζέλος καλείται να δώσει λύση στο προσφυγικό ζήτημα. Παρ' όλο που ο Βενιζέλος είχε ν' αντιμετωπίσει το ταραγμένο και θολό σκηνικό του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και του “Εθνικού Διχασμού”, δε δίστασε να κάνει το αποφασιστικό βήμα για την ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης. Το 1917 η κυβέρνηση Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη πήρε την απόφαση αυτή. Ο στόχος της ήταν διπλός: από τη μια η στήριξη και ο πολλαπλασιασμός των ελληνικών ιδιοκτησιών γης στις νεοαποκτηθείσες περιοχές και από την άλλη η αποκατάσταση των προσφύγων και η πρόληψη κοινωνικών εντάσεων στον αγροτικό χώρο. Σύμφωνα με τα νομοθετήματα αυτά η απαλλοτρίωση των μεγάλων αγροτικών ιδιοκτησιών έγινε εφικτή στα χρόνια μετά τον πόλεμο, όταν η ανάγκη βοήθειας και αποκατάστασης των προσφύγων αποτέλεσε το σημαντικότερο ζήτημα που είχε ν' αντιμετωπίσει το κράτος. Εδώ φαίνεται η πολιτική διορατικότητα του Βενιζέλου, καθώς μ' αυτόν τον τρόπο έδωσε λύση στην αποκατάσταση των προσφύγων τόσο πριν όσο και μετά το 1922.

Πριν το 1922 υπήρχαν πολλά προσφυγικά ρεύματα που βρήκαν καταφύγιο στην Ελλάδα, από την Α. Θράκη Α. Μακεδονία, Έλληνες της Ρωσίας, της Β. Ηπείρου, της Ρουμανίας, της Ν.Δ.Μ. Ασίας καθώς και από τα ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα. Μέχρι το 1920 είχαν φτάσει στην Ελλάδα περίπου 800.000 πρόσφυγες. Για την φροντίδα αυτών των προσφύγων κατά την περίοδο του “Εθνικού Διχασμού” (1916-1917) η κυβέρνηση Βενιζέλου ίδρυσε στην Θεσσαλονίκη την “Ανώτατην Διεύθυνση Περιθάλψεως”, ενώ τον Ιούλιο του 1917, μετά την επικράτηση του Βενιζέλου και την φυγή του Κωνσταντίνου από την χώρα, ιδρύθηκε το “Υπουργείο Περιθάλψεως”. Σύμφωνα με τα στοιχεία των υπηρεσιών του Υπουργείου Περιθάλψεως, δέχτηκαν περίθαλψη περίπου 450.000 πρόσφυγες. Η κρατική μέριμνα για τους πρόσφυγες περιλάμβανε:

- 1) Διανομή χρηματικού βοηθήματος. Ιδιαίτερο επίδομα δινόταν σε ιερείς, δασκάλους και επιμελείς μαθητές.
- 2) Διανομή συσσιτίου. Οργανώθηκαν καθημερινά συσσίτια από το κράτος ή το Πατριωτικό Ίδρυμα σε συνοικίες των πόλεων που υπήρχαν πολλοί πρόσφυγες.
- 3) Παροχή ιατρικής περίθαλψης. Διορίστηκαν γιατροί, φαρμακοποιοί και μαίες αποκλειστικά για τους πρόσφυγες.
- 4) Χορήγηση φαρμάκων και νοσηλεία σε νοσοκομεία, δημόσια ή ειδικά διαμορφωμένα για την περίθαλψη των προσφύγων.
- 5) Στέγαση σε προσωρινά καταλύματα (σκηνές ή παραπήγματα) σε δημόσια και σε επιταγμένα ή

μισθωτά ιδιωτικά κτίρια.

6) Παροχή ενδυμάτων και κλινοσκεπασμάτων.

7) Βοήθεια για εύρεση εργασίας.

8) Δωρεάν μετακίνηση, ομαδική ή ατομική, για εύρεση στέγης και εργασίας ή για επιστροφή στις περιοχές της προηγούμενης εγκατάστασης.

Επίσης, και στην παλιννόστηση των προσφύγων αυτών έπαιξε καθοριστικό ρόλο το ελληνικό κράτος σε συνδυασμό με το Πατριαρχείο και την Ύπατη Αρμοστεία.

Όσον αφορά τώρα τους πρόσφυγες μετά την Μικρασιατική Καταστροφή τον Αύγουστο του 1922 (σ' αυτήν την περίπτωση) το προσφυγικό ζήτημα αποκτά τεράστιες διαστάσεις για την μετέπειτα πορεία του ελληνικού κράτους. Αυτοί προέρχονταν κυρίως από τον Πόντο, την Κιλικία, την Καππαδοκία, τη Σμύρνη, τα Βουρλά, το Αϊβαλί, τα Μοσχονήσια αλλά και από τη Β.Δ. Μ. Ασία (Προποντίδα και αλλού) και λίγο αργότερα από την Α. Θράκη και τη χερσόνησο της Καλλιπόλης. Συνολικά το φθινόπωρο του 1922 έφτασαν στην Ελλάδα 900.000 πρόσφυγες (ανάμεσά τους 50.000 Αρμένιοι). Ενώ περίπου 200.000 Έλληνες παρέμειναν στην Κεντρική και Νότια Μ. Ασία και μεταφέρθηκαν μεταξύ 1924-1925.

Η άφιξη των προσφύγων είχε και τα θετικά πέρα από τα αβάσταχτα αρνητικά της. Κανείς δεν αμφισβητεί τις κακουχίες, την ταλαιπωρία και γενικότερα την τραγωδία που ξετυλίχτηκε μπροστά στα μάτια των ανθρώπων αυτών αλλά από την άλλη οι πρόσφυγες ανάγκασαν την ελληνική κοινωνία να δώσει τέλος σε χρόνιες ανεπάρκειες της ελληνικής διοίκησης. Μπροστά στο συνεχή πολλαπλασιασμό των θανάτων κατά το 1923 και 1924 από αρρώστιες-μάστιγες της εποχής, η αντίδραση του κρατικού μηχανισμού ήταν επαρκής σε σχέση με το μέγεθος του προβλήματος. Αξιοποίησε με τον καλύτερο τρόπο τόσο το κεφάλαιο που είχε στη διάθεσή του, δηλαδή τις μουσουλμανικές περιουσίες, όσο και την εξωτερική βοήθεια. Επίσης οι πρόσφυγες έφεραν μαζί τους πέρα από τα προβλήματα τις γνώσεις, τον πολιτισμό και μια ισχυρή διάθεση για εργασία.

Το πρώτο διάστημα οι πρόσφυγες υπέφεραν από τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης, πέθαιναν από τις αρρώστιες αλλά και ήταν ψυχικά τραυματισμένοι από τις κάθε είδους απώλειες που υπέστησαν. Για την υποστήριξη και βοήθεια των ανθρώπων αυτών διενεργήθηκαν έρανοι, οργανώθηκαν συσσίτια και έγινε προσπάθεια για καθημερινή διανομή ψωμιού και τουρισμού. Το "Υπουργείο Περιθάλψεως" ανέλαβε την προσωρινή στέγασή τους σε συνεργασία με το "Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων" που δεν άφησε χώρο στεγασμένο που να μην χρησιμοποιήσει γι' αυτό το σκοπό. Παρά τις κινητοποιήσεις αυτές, οι πρόσφυγες θεωρώντας πως κάποια στιγμή θα γυρίσουν στις εστίες τους δεν ταυτίζονται με το γηγενή πληθυσμό ούτε εντάσσονται οικονομικά και κοινωνικά. Το σκηνικό αυτό της προσωρινότητας κλόνισε η Σύμβαση της Λωζάνης που υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923 και η ανταλλαγή πληθυσμών που αυτή προέβλεπε. Η συμφωνία αυτή διέφερε απ' όλες τις προηγούμενες, γιατί πρώτη φορά καθιέρωνε την μαζική μετακίνηση πληθυσμών και είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα. Παρ' όλο που οι πρόσφυγες σ' όλη την Ελλάδα αντέδρασαν έντονα, αυτή δεν μπορούσε ν' αλλάξει καθώς υποβοηθούσε τις βλέψεις των ηγετών των 2 χωρών (Βενιζέλου και Κεμάλ) για τη διασφάλιση και αναγνώριση των συνόρων τους, την επίτευξη ομοιογένειας και την απρόσκοπτη ενασχόληση με την εσωτερική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη.

Επειδή η ελληνική κυβέρνηση δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις μεγάλες απαιτήσεις της περίθαλψης και αποκατάστασης προσφύγων ζήτησε τη βοήθεια της "Κοινωνίας των Εθνών", η οποία το Σεπτέμβρη του 1923 ίδρυσε την Ε.Α.Π. (Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων), με έδρα την Αθήνα. Η Ε.Α.Π. ανέλαβε την αποκατάσταση με βάση τη διάκριση σε αστούς και αγρότες, τον τρόπο προέλευσης και ορισμένες αντικειμενικές συνθήκες αλλά πάντα υποστηριζόμενη από την ελληνική κυβέρνηση. Η τελευταία της προσέφερε τις ιδιοκτησίες των Τούρκων ανταλλάξιμων και Βούλγαρων, κτήματα δημοσίου, μοναστηριακή γη, κτήματα που απαλλοτριώθηκαν με την αγροτική μεταρρύθμιση, το ποσό από δύο δάνεια που η Ελλάδα είχε συνάψει με το εξωτερικό (1924-1928), οικόπεδα μέσα ή γύρω από τις πόλεις καθώς και το τεχνικό και διοικητικό προσωπικό του Υπουργείου Γεωργίας και του Υπουργείου Πρόνοιας και Αντιλήψεως. Η Ε.Α.Π. διέκρινε την αποκατάσταση σε αγροτική, η οποία περιελάμβανε την παροχή στέγης και κλήρου στην ύπαιθρο, και σε αστική, που περιελάμβανε μόνο την παροχή

στέγης στις πόλεις, (την ανέλαβε κυρίως το κράτος).

Με την πάροδο του χρόνου διαπιστώνουμε ότι οι επιπτώσεις της άφιξης των προσφύγων δεν ήταν και τόσο αρνητικές μετά την ένταξή τους. Ενίσχυσαν τον ελληνικό χαρακτήρα της Ελλάδας και συνέβαλαν στην εδαφική της ακεραιότητα. Έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην αναδιοργάνωση των καλλιεργειών και η αγροτική παραγωγή πολλαπλασιάστηκε. Έφεραν επανάσταση στη βιομηχανία, καθώς υπερείχαν σε σύγκριση με τους αυτόχθονες σε επιχειρηματικό πνεύμα, εκπαίδευση, κατάρτιση και προοδευτικές αντιλήψεις. Μια από αυτές ήταν η ένταξη των γυναικών στον ενεργό πληθυσμό. Επίσης, αισθητή έκαναν την παρουσία τους και στον πολιτισμικό τομέα με την ανάδειξη των ρεμπέτικων τραγουδιών αλλά και μιας γενιάς ανθρώπων του πνεύματος που προσέφεραν πολλά στη διαμόρφωση της σημερινής ελληνικής ταυτότητας.

Πώς όμως όλα αυτά σχετίζονται με την περιοχή της Λιβαδειάς;

Περπατώντας στους δρόμους του Συνοικισμού βρίσκουμε ονόματα δρόμων όπως Μ. Ασίας, Κερασούντος, Ποντίων, Ιωνίας, Τενέδου, Σμύρνης, Κωνσταντινουπόλεως... Αναρωτηθήκαμε γιατί σ' αυτό το κομμάτι της Λιβαδειάς έχουν δοθεί αυτά τα ονόματα, που είναι ονόματα πόλεων και περιοχών. Από την ιστορία μας έχουμε μάθει για τη Μ. Ασία, τον Πόντο, την Ιωνία, αλλά δεν ξέρουμε τι σχέση έχουν με το Συνοικισμό της Λιβαδειάς.

Στο Συνοικισμό πριν 80 περίπου χρόνια δεν υπήρχαν σπίτια, μόνο χωράφια. Η Λιβαδειά τότε σταματούσε κάπου ψηλά στην Καραγιανοπούλου. Η δε οδός Καραγιανοπούλου ήταν χωματόδρομος. Το 1922, από τον Αύγουστο ως τον Δεκέμβρη έφτασαν στην Λιβαδειά οι πρώτες 50 οικογένειες προσφύγων από τη Μ. Ασία. Αυτές ήρθαν από τα Σόκια, Προύσα και Αϊβαλί. Αυτές οι 50 οικογένειες, που ήταν περίπου 300 άτομα, διασκορπίστηκαν στην πόλη. Μερικοί εγκαταστάθηκαν σε ένα σπίτι, ιδιοκτησίας Μοραΐτη, δίπλα στο παλιό Γυμνάσιο. Άλλοι σε άλλα διαθέσιμα κτίρια. Αντιμετώπισαν πολλά προβλήματα επιβίωσης. Είχαν και αυτή την ίδια τύχη που έχουν όλοι οι πρόσφυγες, πολλές φορές ακόμα και σήμερα. Έπεσαν θύματα εκμετάλλευσης αλλά και δυσπιστίας από τους ντόπιους. Βέβαια, υπήρχαν και εκείνοι που τους υποστήριζαν. Λίγο αργότερα ήρθαν και άλλες 15 οικογένειες. Όταν έγινε η πρώτη απογραφή το 1928 ο συνολικός αριθμός των προσφύγων ήταν 292 άτομα.

Η Λιβαδειά την περίοδο εκείνη υπήρξε μια ανεπτυγμένη πόλη και ειδικότερα μια πόλη με μεγάλο εργατικό δυναμικό λόγω της δραστηριότητας βιοτεχνικών μονάδων στην περιοχή της Κρύας αλλά και λόγω της ύπαρξης της Κωπαΐδας. Η Κωπαΐδα ήταν μια λίμνη της οποίας όμως η έκταση της επιφάνειας ήταν περίπου 250.000 στρέμματα. Τη λίμνη τροφοδοτούσαν οι ποταμοί Μέλας, Βοιωτικός Κηφισσός, Έρκυνα κ.α. Η στασιμότητα όμως των υδάτων και οι βάλτοι που υπήρχαν γύρω από τη λίμνη δημιουργούσαν προβλήματα στις κατοικημένες περιοχές που μαστίζονταν από ελονοσία. Η θέση της Κωπαΐδας, η έκτασή της και η ελονοσία που αποδεκάτιζε τον πληθυσμό των γύρω περιοχών, καθόριζαν την αναγκαιότητα της αποξήρανσής της, καθώς επίσης και τα προσδοκώμενα από το έργο οφέλη. Οι εμπνευστές λοιπόν της αποξήρανσης της Κωπαΐδας προσδοκούσαν αφενός μεν την εξάλειψη της ελονοσίας, αφετέρου δε την απελευθέρωση 250.000 (περίπου) στρεμμάτων καλλιεργήσιμης γης που θα έλυνε το πρόβλημα της σιτάρκειας. Ο Χαρ. Τρικούπης το 1880 παραχωρεί την αποξήρανση της Κωπαΐδας στον Ι. Βούρο, τον εκπρόσωπο Ομίλου Γάλλων Τραπεζιτών. Έτσι η Κωπαΐδα περνάει στα χέρια της Γαλλικής Εταιρείας η οποία όμως αποτυγχάνει και οδηγείται σε πτώχευση το 1887. Την ίδια χρονιά όμως ιδρύεται η Αγγλική "Lake Copais Co Ltd" με σκοπό την αποπεράτωση των έργων αναλαμβάνοντας τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της Γαλλικής Εταιρείας Κωπαΐδας. Η καθυστέρηση αποπεράτωσης των έργων αναγκάζει την ελληνική κυβέρνηση να επιβάλλει πρόστιμο στην Αγγλική Εταιρεία το οποίο και αρνήθηκε να πληρώσει αρχίζοντας έτσι μια διένεξη μεταξύ τους. Οι γενικότερες εξελίξεις στην πολιτική και οικονομική ζωή της χώρας στην περίοδο 1909-1922 σε συνδυασμό με την πολιτική που ακολουθεί η Αγγλία απέναντι στο ελληνικό κράτος και το πρόβλημα του εξωτερικού δανεισμού της Ελλάδος κάνουν το Κωπαϊδικό Ζήτημα έναν ακόμη

μοχλό καθυστέρησης χορήγησης του προσφυγικού και του παραγωγικού δανείου. Οι συνεχείς αγγλικές πιέσεις στις διαδικασίες για την σύναψη των παραγωγικών και προσφυγικών δανείων και η γενικότερη στροφή της αγγλικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα, αναγκάζουν την Κυβέρνηση να προχωρήσει στα 1924 σε Διεθνή Διακανονισμό του Κωπαϊδικού Ζητήματος, ο οποίος εν τέλει δικαίωσε όλες σχεδόν τις απαιτήσεις της Αγγλικής Εταιρείας και επέβαλλε στο Ελληνικό Δημόσιο πρόστιμο 60.000 δολαρίων. Η Αγγλική Εταιρεία προχωρά σε νέα αποστραγγιστικά και αρδευτικά έργα ενώ η πολιτική ανοχή του Ελληνικού Κράτους τους επιτρέπει να εντείνουν την οικονομική και κοινωνική εκμετάλλευση των καλλιεργητών. Το ότι λοιπόν όλη αυτήν την περίοδο η Κωπαΐδα βρίσκεται στα χέρια των Άγγλων ανασταλτικός παράγοντας επειδή οι τελευταίοι εκμεταλλεύονται τους καλλιεργητές και δεν προχωρούν σε καταμερισμό της γης έτσι ώστε να βοηθήσουν και να ενισχύσουν τους πρόσφυγες της περιοχής οι οποίοι ζητούσαν εργασία. Η όξυνση των κοινωνικών αναταραχών στην περιοχή αναγκάζει την Κυβέρνηση Βενιζέλου να προχωρήσει σε διαπραγματεύσεις με την Αγγλική Εταιρεία και να προτείνει την εξαγορά του Κωπαϊδικού πεδίου. Η αποτυχία όμως των διαπραγματεύσεων οδηγεί στην κλιμάκωση της έντασης με τους καλλιεργητές να απεργούν για 2 χρόνια (1930-1931) απέχοντας από κάθε καλλιέργεια γης. Έτσι η Κυβέρνηση Βενιζέλου προσπαθεί να βρει μια μέση λύση η οποία τελικά προκύπτει με την σχετική υποχώρηση της Αγγλικής Εταιρείας στα 1933. Η ριζική διευθέτηση όμως του ζητήματος γίνεται στα 1953. Ας σημειωθεί πάντως ότι παρ' όλες τις εξελίξεις και τις εντάσεις που υπήρχαν ανάμεσα σε Ελλάδα και Αγγλία λόγω της εκμετάλλευσης της Κωπαΐδας από την Αγγλική Εταιρεία, η Αγγλία πέτυχε την αποξήρανση της Κωπαΐδας και τον εκσυγχρονισμό της γεωργικής παραγωγής στην περιοχή. Η Λιβαδειά ήταν όμως και βιοτεχνική περιοχή και αυτό λόγω της περιοχής της Κρύας όπου και η εκμετάλλευση του νερού ως κινητήριας δύναμης οδήγησε στην οικονομική ανάπτυξη. Πολλοί πρόσφυγες κατέφυγαν στη Λιβαδειά αναζητώντας μια νέα πατρίδα επειδή εδώ θα είχαν εξασφαλισμένη μια δουλειά. Η ήδη ανεπτυγμένη περιοχή τη Κρύας μαζί με το φθινό εργατικό δυναμικό που δημιουργήθηκε λόγω των προσφύγων στην περαιτέρω ανάπτυξη και στην πρόοδο της Λιβαδειάς.

Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες ήταν άνθρωποι με υψηλό βιοτικό επίπεδο στην πατρίδα τους και τώρα ζούσαν σε άθλιες συνθήκες, στερούμενοι πολλές φορές και τα απολύτως αναγκαία.

Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε μέχρι την απαλλοτρίωση από το κράτος, των κτημάτων του Αγίου Μελετίου, το 1926. Αρχικά είχε προταθεί η περιοχή Ράχες για να χτιστούν τα σπίτια, αλλά κατόπιν παρεμβάσεως των κυρίων Μικροπαντρεμένου Νίκου, Χατζηροδιά Δημήτρη και Κοσμά Κοσμίδη, παππού του προέδρου του Συλλόγου Μικρασιατών, τα σπίτια χτίστηκαν στον Άγιο Μελέτη. Θεωρούσαν ότι ήταν καλύτερη αυτή η περιοχή και πιο κοντά στην πόλη. Τελικά το 1928-1929 ολοκληρώθηκε η οικοδόμηση των κτιρίων στέγασης των προσφύγων. Και έτσι άρχισε η μεταβατική περίοδος κοινωνικής τους ένταξης.

Στα χρόνια εκείνα εμφανίστηκαν και τα πρώτα μαγαζάκια στη συνοικία του Αγίου Μελετίου. Πρώτο καφενείο “ο Αριστοφάνης” το 1932. Μετά η ταβέρνα “Σοφούλη”. Τα “Μιμίκος” του Χατζηροδιά. Το πρώτο τους σχολείο ήταν κάπου κοντά στην πλατεία του Αγίου Μελετίου, στην αρχή του δρόμου της 25ης Μαρτίου. Ο οικισμός τους ήταν ανάμεσα της 25ης Μαρτίου και του χειμάρου.

Από τον Κοσμά Κοσμίδη (σημερινό πρόεδρο του Συλλόγου Μικρασιατών Λιβαδειάς) δόθηκαν μερικά ονόματα από τις πρώτες προσφυγικές οικογένειες. Κάποια από αυτά είναι: Μπάρτζος, Κοσμίδης, Μικροπαντρεμένος, Χατζηκωσταντής, Καραχάλιος, Χατζής, Σκαπέτης, Χατζηροδιάς, Κλεούσης, Μόραλης, Σοφούλης, Τσεσμετζής, Κανάρης, Κεραμίδας, Περής, Γιατζιτζόγλου, Καμπούρογλου, Σουραφής, Γιωργάς, Χατζηχαλκιάς, Χριστοδούλου κ.α.

Το 1956 ήρθαν άλλες 15 οικογένειες από τις ίδιες περιοχές της Μ. Ασίας.

Η ζωή βελτιώθηκε αφού δόθηκαν 20 στρέμματα στον καθένα στην περιοχή Ράχη. Παρόλα αυτά το μεγάλο πρόβλημα των καταπονημένων αυτών Ελλήνων, εξακολουθούσε να είναι η ανεργία και σε αυτό προστέθηκε και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος.

Τα σπίτια τους ήταν μικρά αλλά άστραφταν από καθαριότητα. Ξεχώριζαν από τα λευκά τους πεζούλια και τα ανθισμένα περβάζια. Είχαν 2 δωμάτια, μια κρεβατοκάμαρα και ένα χώρο που ήταν

η κουζίνα τους αλλά και το μέρος που καθόταν όλη η οικογένεια. Πολλοί αργότερο χώρισαν την κρεβατοκάμαρα στη μέση με έναν τοίχο φτιαγμένο από καλάμια. Το μπάνιο τους ήταν έξω από το σπίτι.

Το σπίτι ήταν φτιαγμένο με πλίθια και καλάμι. Τα πλίθια είχαν το σχήμα του σημερινού τσιμεντόλιθου, αλλά ήταν φτιαγμένα από χώμα και άχυρα. Τα σπίτια είχαν και υπόγειο που έμπαιναν από μια καταπακτή που υπήρχε στο πάτωμα.

Ποτέ τους δεν ξέχασαν την πατρίδα τους. Τα βράδια στα ταβερνάκια σιγοψιθύριζαν σκοπούς της πατρίδας τους, αναπολούσαν με λύπη τα περασμένα, αλλά έκαναν όμως όνειρα για μια καλύτερη ζωή σε αυτόν τον τόπο που βρέθηκαν. Τα χρόνια πέρασαν και οι Μικρασιάτες πρόσφυγες αποτέλεσαν ένα αναπόσπαστο κομμάτι της Λιβαδειάς. Σήμερα τα εγγόνια και τα δισέγγονα αυτών που ήρθαν από τη Μ. Ασία έχουν ακούσει την ιστορία παππούδων και γιαγιάδων τους, είτε από τους ίδιους είτε από τους γονείς τους. Το 1979 ιδρύθηκε και ο Σύλλογος των Μικρασιατών. Αργότερα έφτιαξαν και το μνημείο της Μικρασιάτισσας Μάνας.

Σήμερα στο Συνοικισμό δεν κατοικούνε μόνο οι πρόσφυγες της Μ. Ασίας ή του Πόντου αλλά και πολλοί άλλοι που ήρθαν από τα γύρω χωριά ή από άλλα μέρη της πατρίδας μας. Σ' αυτό σπουδαίο ρόλο έπαιξε και η κατασκευή κατοικιών από τον Οργανισμό Εργατικών Κατοικιών.

Ο Συνοικισμός αποτελεί ένα χαρακτηριστικό κομμάτι της πόλης μας. Ξεχωρίζει από τα μικρά σπιτάκια του, από τους κήπους του με τα πολύχρωμα, μυρωδάτα λουλούδια. Περπατώντας στο δρόμο του μπορείς μ' ακούσεις το κελάηδισμα των πουλιών. Μπορείς να δες ακόμη γιαγιάδες και παππούδες να κάθονται έξω στην αυλή τους και να συζητάνε και τα παιδιά να παίζουν στους δρόμους.

Δεν είναι μόνο οι ονομασίες των δρόμων του Συνοικισμού που μας μιλάνε για την ζωντανή του ιστορία. Ανακαλύπτεις ακόμα και σήμερα, περπατώντας στους δρόμους του, εκείνα τα προσφυγικά σπιτάκια που στέγασαν τον πόνο, την ελπίδα αλλά και τα όνειρα για μια καλύτερη ζωή στη “Μάνα Ελλάδα” όπως έλεγαν και οι ίδιοι για τον Ελλαδικό χώρο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και κάποιες προφορικές μαρτυρίες που συλλέξαμε σε σχέση με τη ζωή των προσφύγων στη Λιβαδειά που φωτίζουν ταυτόχρονα και πτυχές της ένταξής τους στην οικονομική ζωή της πόλης.

“Η Διαμαντώ Κεράστα, κόρη της Ελένης Ξυπολιτάκη μας αφηγείται για την μάνα της:

Η Ελένη Ξυπολιτάκη στον μεγάλο διωγμό ήταν και αυτή εκεί, μαζί με την οικογένειά της, περιμένοντας τα πλοία να την πάρουν μακριά από την πατρίδα που γεννήθηκε. Το τι γινόταν εκείνες τις ώρες είναι δύσκολο να ειπωθεί. Παιδιά έχαναν τους γονείς τους, οικογένειες χάνονταν...Φωνές, κλάματα ακούγονταν από παντού. Η κ. Ελένη άκουσε ένα παιδάκι να φωνάζει κλαίγοντας ότι πάτησε μια γιαγιά που είχε πέσει κάτω, αφού ο ένας έσπρωχνε τον άλλον.

Οι Τούρκοι ήταν εκεί, με σηκωμένο το γιαταγάνι για να χωρίσουν το πλήθος, αδιαφορώντας αν χώριζαν οικογένειες. Μόνο αν πληρωνόντουσαν έκαναν τα στραβά μάτια και άφηναν όλη την οικογένεια να μπει στο καράβι. Οι βάρκες από το βάρος των ανθρώπων βούλιαζαν. Άλλες αναποδογύριζαν και το νερό έπνιγε τους ανθρώπους. Όσοι ήταν τυχεροί έφταναν επιτέλους στα πλοία. Έτσι έφτασε και η Ελένη Ξυπολιτάκη με την οικογένειά της στην Ελλάδα το 1922. Το χωριό της ήταν το Νιοχώρι, στα Σόκια.

Στην Ελλάδα πρωτοπήγαν στη Σάμο και από εκεί στην Κρήτη. Στην Λιβαδειά τους είπαν ότι έχει δουλειά και μάλιστα δουλειά για τις γυναίκες και έτσι ήρθαν εδώ.

Στην αρχή εγκαταστάθηκαν στα σχολεία. Ήταν πολλές οικογένειες μαζί. Στα σχολεία χώριζαν το χώρο τους με κουβέρτες ανά οικογένεια. Αργότερα το κράτος παραχώρησε κάποια σπίτια. Τα σπίτια ήταν ένα δωμάτιο με κουζίνα κοινή με μια άλλη οικογένεια. Το 1928 επιτέλους δόθηκαν τα προσφυγικά σπίτια που ήταν μικρά αλλά περιποιημένα, με μικρούς κήπους και μεγάλα όνειρα για

μια καινούρια ζωή...”

Ο Τάσος Χατζηγαλκιάς καταθέτει τη δική του μαρτυρία:

“Γεννήθηκα το 1911 στο χωριό Κελεμπέση, κοντά στα Σόκια του νομού Αιτινίου. Θυμάμαι, παιδί τότε, ότι στα χωριά μας δεν υπήρχε τούρκικος στρατός παρά τούρκικη αστυνομία. Οι Έλληνες πηγαίναμε φαντάροι αλλά δεν μας έδιναν όπλα, μας έβαζαν όμως οι Τούρκοι να κάνουμε δουλειές.

Θυμάμαι τότε που ήρθε ο ελληνικός στρατός και ελευθέρωσε τη Σμύρνη και όλα τα ελληνικά χωριά. Σύμμαχοι τότε της Ελλάδας ήταν οι Άγγλοι και οι Γάλλοι. Ψυχή της Μικρασιατικής Εκστρατείας ήταν ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Ελευθέριος Βενιζέλος. Το 1920 όμως ο Βενιζέλος έχασε τις εκλογές και ήρθε πίσω ο βασιλιάς Κωνσταντίνος. Αυτό δυσαρέστησε τους συμμάχους και μας εγκατέλειψαν. Τότε οι Τούρκοι άρχισαν τους διωγμούς. Στις 27 Αυγούστου του 1922 ο τούρκικος στρατός μπήκε στη Σμύρνη που είχε γεμίσει πρόσφυγες και την έκαψε.

Οι πρόσφυγες έφτασαν στη Σμύρνη με τρένα, με άλογα αλλά και με τα πόδια κρατώντας ένα μπογαλάκι ρούχα, γιατί μας είχαν πει ότι σε 7 μέρες θα μπορούσαμε να γυρίσουμε στα σπίτια μας.

Δεν θα ξεχάσω ποτέ τον κόσμο που ήταν μαζεμένος στο λιμάνι να προσπαθούσε να φύγει από την κόλαση. Αλλά δεν θα ξεχάσω ποτά και αυτούς με το κόκκινο φέσι που τριγυρνούσαν ανάμεσα στον κόσμο και άρπαζαν τα χρυσαφικά που φορούσαν οι γυναίκες. Όλοι προσπαθούσαμε να μπούμε σε ένα καράβι για να σωθούμε. Οι Γάλλοι και οι Εγγλέζοι μας έδιωχναν, έφτασαν να ρίχνουν ζεματιστό νερό για να μην πλησιάζουμε τα πλοία τους. Εκείνοι που βοήθησαν ήταν οι Ιταλοί.

Ήμουν 8 χρονών μέσα στην καταστροφή και φοβόμουν πολύ. Οι γονείς μου είχαν πεθάνει πριν την καταστροφή και εμείς ήμασταν τρία αδέρφια και ένα ψυχοπαιδί που το μεγάλωσαν οι γονείς μου επειδή ήταν ορφανό.

Έφυγα και εγώ από το χωριό μου, όπως όλοι οι κάτοικοι και κατέβηκα στην Σμύρνη. Πήγα στο σπίτι ενός γνωστού του πατέρα μου και έμενα έξω στην αυλή του. Είδα ότι στη θάλασσα, έξω στην άμμο είχε θαφτεί μια βάρκα, πήγαμε με τον γνωστό μου την ξεχώσαμε και κρυφά από τους Τούρκους, γιατί απαγορευόταν να έχεις βάρκα, μπήκαμε μέσα με την οικογένειά του και καταφέραμε να μπούμε σε ένα ιταλικό καράβι και να σωθούμε.

Όταν φτάσαμε στον Πειραιά ήμουν μόνος μου. Με τα αδέρφια μου είχαμε χαθεί. Καθώς έκανα βόλτες στο λιμάνι είδα ένα καράβι στο οποίο έμπαιναν μέσα πρόσφυγες. Σκέφτηκα να μπω και εγώ και όπου πάει το καράβι να πάω. Το καράβι ήταν Αμερικάνικο και έπαιρνε όσους πρόσφυγες ήθελαν να πάνε στην Αμερική. Όταν μπήκα μέσα συνάντησα ένα πατριώτη και μου είπε ότι είδε τα αδέρφια μου στη Σάμο και έτσι βγήκα από το καράβι.

Μετά τον Πειραιά πήγα στη Θεσσαλονίκη και εκεί που έκανα βόλτες στην παραλία είδα έναν ξάδερφό μου, της ίδιας ηλικίας με μένα, 9 χρονών. Αυτός για να βγάλει χαρτζιλίκι έβγαζε το νερό από μια βάρκα. Από εκεί και οι δύο μαζί φύγαμε για την Σάμο. Ευτυχώς στα κρατικά μέσα μεταφοράς οι πρόσφυγες δεν πλήρωναν εισιτήρια για να μπορούν να κινούνται ελεύθερα προκειμένου να βρουν τους δικούς τους.

Στη Σάμο βρήκα τα δύο αδέρφια μου. Εκείνη την εποχή έδωσε διαταγή η κυβέρνηση οι πρόσφυγες της Σάμου να πάνε στην Μακεδονία γιατί εκεί θα μας έδιναν σπίτια και χωράφια.

Εγκατασταθήκαμε εκεί, αλλά ήταν δύσκολη η συμβίωση με τις οικογένειες των αδελφών μου και έτσι μια νύχτα πήρα το πάπλωμά μου μόνο και έφυγα. Ήμουν 10 χρονών τότε. Πήγα στη Καβάλα και κοιμόμουν έξω. Με είδε κάποια κυρία και με πήρε σπίτι της. Για ένα διάστημα δούλευα στο σπίτι της αλλά δεν μπορούσα να μείνω άλλο και έφυγα και πήγα Θάσο. Εκεί δούλεψα σε ένα λιοτρίβι. Τροφοδοτούσα την φωτιά με ξύλα για να υπάρχει ζεστό νερό. Κάθισα κάποιο διάστημα εκεί και μετά έφυγα και πήγα στην Καβάλα και μετά στον Βόλο. Εκεί δούλευα σερβιτόρος. Ήμουν 19 χρονών όταν έφυγα από τον Βόλο και πήγα στην Κρήτη και από εκεί μετά στην Αθήνα. Στην Αθήνα δούλευα σε έναν εργολάβο οικοδόμων και μετά σε έναν εργολάβο που έφτιαχνε δρόμους. Τότε ασφαλιόσטרωνε το δρόμο Αθήνας-Λιβαδειάς και έτσι βρέθηκα στη

Λιβαδειά το 1936.

Στη Λιβαδειά έπιασα δουλειά στα νταμάρια του Χατζημανώλη και ΣΙΑ. Σιγά σιγά έγινα συντηρητής μηχανών εσωτερικής καύσεως. Αυτές οι μηχανές θρυμματίζαν τις πέτρες και τις έκαναν χαλίκια, άμμο...

Παντρεύτηκα, έκανα οικογένεια. Το κράτος την εποχή εκείνη έδινε στους πρόσφυγες οικόπεδα και έτσι έφτιαξα το σπίτι μου. Κάποια στιγμή έπαθα ένα σοβαρό εργατικό ατύχημα και σταμάτησα να δουλεύω. Είχα αναπηρία 70% και πήρα σύνταξη.

Θυμάμαι ότι όταν ήρθα στη Λιβαδειά η συνοικία Άγιος Μελέτης είχε μόνο τα προσφυγικά σπιτάκια που ήταν καμιά σαρανταριά. Το σχολείο ήταν σ' αυτή τη θέση που είναι και σήμερα. Για να φτιαχτεί το σχολείο όλοι οι πρόσφυγες κουβάλαγαν πέτρες από το ποτάμι.

Θυμάμαι το χωριό μου με πόνο. Πάντα είχα την επιθυμία να πάω στο χωριό μου, στην πατρίδα μου και τα κατάφερα να πάω. Συνολικά έχω πάει πέντε φορές. Μια φορά πήγα με τον Σύλλογό μας και τις άλλες μόνος μου. Τελευταία φορά πήγα το 1973 ή 1974.”

Σ' ένα καφενείο της Λιβαδειάς συνάντησα τρεις ανθρώπους που κατάγονταν από τη Μ. Ασία και προσφέρθηκαν να μας ανοίξουν την καρδιά τους και να μας διηγηθούν τις πληγές του παρελθόντος τους. Βρέθηκα λοιπόν, ανάμεσα σε μια παρέα που αποτελούνταν από τον Μπάρτζο Μιχάλη του Στυλιανού, γεννημένο το 1922 ο οποίος κατάγονταν από τα Σόκια της Μ. Ασίας και συγκεκριμένα από το Καινούριο Χωριό και εγκαταστάθηκε εδώ ύστερα από προσπάθειες εγκατάστασης σε Αίγυπτο και Κρήτη, και από τον Καράβα Μανώλη του Κυριάκου γεννημένο το 1940 στην Κάλυμνο, ο οποίος είχε καταγωγή από τα Σόκια απ' όπου έφυγαν κυνηγημένοι οι γονείς του και έφτασαν εδώ το 1950 αναζητώντας τ' αδέρφια τους. Την παρέα ολοκληρώνει ο Κοσμίδης Ιωάννης του Γεωργίου, γεννημένος το 1936 που ήρθε και αυτός στη Λιβαδειά από τα Σόκια της Μ.Ασίας. Τυχαία διάλεξε αυτός με την οικογένειά του να εγκατασταθούν στη Λιβαδειά όταν κυνηγημένοι και απελπισμένοι, υποτάσσονταν στη μοίρα λέγοντας ότι θα κατοικήσουν “όπου τους έβγαζε η μαούνα”.

Από τα λεγόμενά τους μαθαίνουμε ότι αρχικά έμειναν σε σκηνές συνειδητοποιώντας έτσι από την καθημερινή τους ζωή ότι “καλύτερα να βρέχει παρά να φυσάει”. Στη συνέχεια το κράτος τους πρότεινε να κατοικήσουν στα χωράφια κάτι το οποίο αρνήθηκαν λόγω της ελονοσίας και άλλων ασθενειών. Έπειτα το κράτος τους παραχώρησε την περιοχή που αργότερα ονομάστηκε Συνοικισμός ως χώρο εγκατάστασής τους χωρίς να τους επιβάλλει φόρους και δανειοδοτώντας τους με προνομιακούς όρους. Όλοι οι πρόσφυγες που έφτασαν εδώ κρατούσαν στα χέρια συμβόλαια με τα οποία το τουρκικό κράτος τους είχε υποσχεθεί ότι θα πάρουν αποζημιώσεις, τις οποίες όμως ποτέ δεν πήραν. Και έτσι η μόνη τους περιουσία ήταν ό,τι είχαν καταφέρει να σώσουν από τα σπίτια τους (κοσμήματα κ.α.).

Όσον αφορά την απασχόλησή τους, αρκετοί εργάστηκαν στη βιοτεχνική και βιομηχανική περιοχή της Κρύας. Στα νηματοουργεία δούλεψαν κυρίως γυναίκες και μάλιστα από την μικρή ηλικία των 14 ετών. Το 1930 μέρος των προσφύγων απασχολήθηκαν σε επιχειρήσεις μικρασιατών πλουσίων, ένας από τους οποίους ήταν ο Δημόγλου. Οι άσχημες συνθήκες διαβίωσής τους και η μεγάλη τους ανάγκη για εργασία είχε ως αποτέλεσμα την ύπαρξη μεγάλου και φθηνού εργατικού δυναμικού που οδήγησε σε περαιτέρω ανάπτυξη την Λιβαδειά. Παρά την αποξήρανση της Κωπαΐδας και του καταμερισμού της στο διάστημα 1930-1935, οι πρόσφυγες δεν πήραν εδάφη από αυτή την περιοχή λόγω της κακής οργάνωσης του κράτους. Αλλά τους δόθηκαν κάποια στρέμματα στις περιοχές: Ράχη, Τσακάλι, Παλιούργια, Καλάμι και προς Μαυρόγια. Εκεί κυρίως καλλιέργησαν βαμβάκι, σιτάρι κ.α.

Κατά τα λεγόμενά τους υπήρχε διαφορά νοοτροπίας και ιδιοσυγκρασίας μεταξύ των προσφύγων και των γηγενών. Οι γηγενείς μιλούσαν συχνά για το ήθος των προσφύγων (κυρίως των αστών), τη ροπή τους για διασκέδαση με τα γλέντια που έκαναν και την καθιέρωση των συζητήσεων στην

αυλή και την κοσμοπολίτικη συμπεριφορά αυτών και των γυναικών τους. Από τη μεριά τους οι πρόσφυγες αναφέρονταν στο χαμηλό μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο των ντόπιων, πρόβαλλαν την ελληνικότητα τους και διατηρούσαν τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις τους. Παρόλα αυτά οι αντιθέσεις τους δεν έφταναν σε σημείο ανοιχτής σύγκρουσης και αντιπαλότητας.

Τέλος, αυτό που τόνισαν περισσότερο δείχνοντας τη βαθιά συγκίνησή τους είναι το όνειρο της επιστροφής στον τόπο τους. Να πάνε εκεί για να αναπαυθούν στην πατρίδα που τους γέννησε και τους ανέθρεψε ή σε μερικές περιπτώσεις που δεν πρόλαβε να τους γνωρίσει...

Αυτά λέει η ιστορία μας...και εμείς δεν είμαστε σε θέση να τα κρίνουμε παρά μόνο να τα μαθαίνουμε και να τα μνημονεύουμε, απλώς γιατί δεν τα ζήσαμε και γιατί πάντα υπάρχει η πιθανότητα να κάνουμε λάθος. Γι' αυτό απλά προσπαθήσαμε να φωτίσουμε όσο γίνεται αυτό το πολύπλοκο ζήτημα. Υπάρχουν ακόμα πολλά για να μάθουμε...

ΚΑΝΤΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑ
2^ο Γυμνάσιο Λιβαδειάς

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ιστορία Ελληνικού Έθνους (Τόμος ΙΕ “Νεώτερος Ελληνισμός από το 1913-1941).
- Νέα Δομή (Τόμος 7ος).
- Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας (Τάξη Γ' Ενιαίου Λυκείου Θεωρητικής Κατεύθυνσης).
- “Επετηρίς της Εταιρείας Βοιωτικών Μελετών”, Διεύθυνση και επιμέλεια εκδόσεως Αλέξανδρος Π. Μπεκιάρης Πρόεδρος της Εταιρείας Βοιωτικών Μελετών, Έτος έκδοσης 1988.
- “Το Κωπαϊδικό Ζήτημα και οι κοινωνικοί αγώνες για την επίλυσή του (1865-1953)”, Θανάσης Αργυρίου, έτος έκδοσης 2002.